

Tomasz Dąbrowski*

WYKLUCZENIE CZŁONKA ZE SPÓŁDZIELNI W ORZECZNICTWIE SĄDOWYM

Streszczenie

W artykule omówiono istotę członkostwa w spółdzielni, a także czynniki warunkujące przyjęcie osoby w poczet jej członków. Zanalizowano konstrukcję art. 24 § 2 pr. sp., odnosząc się do sytuacji skutkującej wykluczeniem członka ze spółdzielni. Poruszono również kwestię podmiotów uprawnionych dojęcia uchwały w przedmiocie wykluczenia członka ze spółdzielni, a także możliwości odwołania się członka od uchwały wykluczającej go z grona spółdzielców. Przedstawiono także zasady, które musi spełnić odwołujący się. Następnie omówiono zagadnienie zaskarżenia uchwały o wykluczeniu członka ze spółdzielni do sądu, a także sprecyzowano możliwości rozwiązania stosunku członkostwa oraz wskazano organ, który jest władny podjąć w tej kwestii stosowną uchwałę.

Słowa kluczowe: wykluczenie, członek, spółdzielnia, orzecznictwo sądowe

Wprowadzenie

Członkostwo w spółdzielni oparte jest na zasadzie dobrowolności. Polega ono na dobrowolnym i świadomym współdziałaniu dla osiągnięcia zespołowych

* dr Tomasz Dąbrowski, Wydział Nauk Ekonomicznych i Prawnych Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu, e-mail: t.dabrowski@uthrad.pl

korzyści, jak również na samorządowym podejmowaniu decyzji i kontroli odpowiedzialności względem całego zespołu. Te wszystkie elementy tworzą tzw. świadomość spółdzielczą, bez której nie ma autentycznej spółdzielni¹. W świetle art. 15 § 2 i 4 ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze członkami spółdzielni mogą być osoby fizyczne i osoby prawne². Trzeba zauważyć, iż osoby, które zakładają daną spółdzielnię, uzyskują członkostwo *ex lege* z chwilą jej zarejestrowania. Natomiast przystępujący do spółdzielni uzyskują członkostwo po złożeniu deklaracji członkowskiej oraz podjęciu przez właściwy organ spółdzielni decyzji o przyjęciu ich w poczet członków.

Instytucja wykluczenia członka ze spółdzielni pojawiła się w polskim prawie spółdzielczym w art. 26 ustawy z dnia 29 października 1920 r. o spółdzielniach³. Obecnie wykluczenie członka ze spółdzielni jest uregulowane w przepisach art. 24 pr. sp. Wykluczenie członka ze spółdzielni jest środkiem radykalnym i niezwykle dotkliwym, prowadzącym do utraty członkostwa. Ponieważ wywołuje liczne problemy praktyczne, wydaje się celowe i właściwe szersze przedstawienie tej instytucji w oparciu o analizujące orzecznictwa.

Autor nie podejmuje problematyki dotyczącej wykluczenia członka ze spółdzielni pracy unormowanej w przepisie art. 193 pr. sp., gdyż ta kwestia wykracza poza ramy opracowania.

Przesłanki wykluczenia członka ze spółdzielni

Z analizy konstrukcji art. 24 § 2 pr. sp. wynika, że członek może zostać wykluczony ze spółdzielni w sytuacji, gdy z jego winy umyślnej lub z powodu rażącego niedbalstwa dalsze pozostawanie w spółdzielni nie jest możliwe do pogodzenia z postanowieniami statutu lub dobrymi obyczajami. Statut spółdzielni musi precyzyjnie regulować przyczyny wykluczenia. Analiza konstrukcji tego przepisu wskazuje, że wina wykluczanych członków spółdzielni musi przybrać kwalifikowaną postać, tj. umyślność zachowania członka (wina umyślna) lub nieumyślność w formie rażącego niedbalstwa członka.

O istnieniu winy umyślnej można mówić tylko wtedy, gdy nastawienie psychiczne członka spółdzielni w stosunku do popełnionego czynu jest świadome

¹ K. Boczar, *Spółdzielczość. Problematyka społeczna i ekonomiczna*, Warszawa 1986, s. 223.

² Tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 21 ze zm., dalej cytowana jako pr. sp.

³ Tekst jedn. Dz.U. z 1950 r., nr 25, poz. 232 ze zm.

lub gdy dany członek spółdzielni, posiadając świadomość szkodliwości swojego postępowania, chce dokonać tego czynu lub godzi się na to. Natomiast z rażącym niedbalstwem mamy do czynienia w sytuacji, gdy członek spółdzielni nie zachował wymaganej staranności, mimo że możliwość wystąpienia skutków swojego postępowania mógł przewidzieć. Tak wypowiedział się SA w Warszawie w wyroku z 26 listopada 2015 r.⁴ Podobny pogląd został zaprezentowany przez SA w Białymstoku w wyroku z 9 czerwca 2015 r.⁵ W myśl tego orzeczenia wina umyślna istnieje w sytuacji, gdy stosunek członka spółdzielni do jego czynu jest świadomy, a ponadto gdy dany członek, mając pełną świadomość szkodliwości skutku swojego postępowania, chce tego dokonać lub godzi się na to. Jak podkreśla sąd w dalszej części wyroku, z rażącym niedbalstwem członka spółdzielni mamy do czynienia wtedy, gdy nie zachował on wymaganej staranności, a możliwość wystąpienia skutku swego czynu mógł przewidzieć. W podobnym tonie wypowiedział się SA w Łodzi w wyroku z 2 września 2014 r.⁶ Zdaniem sądu o istnieniu winy umyślnej można mówić wówczas, gdy stosunek psychiczny członka spółdzielni do popełnionego przez niego czynu jest w pełni świadomy, a ponadto gdy dany członek, mając świadomość szkodliwości skutku swojego postępowania, chce tego dokonać lub godzi się na to. W dalszej części judykatu sąd podkreśla, że z rażącym niedbalstwem mamy do czynienia wtedy, gdy członek spółdzielni nie zachował staranności, jakiej można wymagać, mimo że mógł przewidzieć jego konsekwencje wystąpienia.

Wypada odnotować, że przez należyłą staranność należy rozumieć obiektywnie istniejący wzorzec postępowania w odniesieniu do treści staranności danego rodzaju stosunku. Zgodnie z art. 355 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, należyta staranność to staranność ogólnie wymagana⁷. Niezachowanie należytej staranności przez członka spółdzielni może mieć miejsce w nieprzestrzeganiu przez niego uregulowań statutowych lub dobrych obyczajów, a co szczególnie ważne – nieprzestrzeganiu regulacji ustawowych.

Problematyka dotycząca znaczenia pojęcia „dobre obyczaje” była przedmiotem rozważań SA w Katowicach⁸. Zgodnie z jego wyrokiem pojęcie „dobre

⁴ Sygn. VI ACa 1359/14, LEX nr 2026422.

⁵ Sygn. I ACa 118/15, LEX nr 1746789.

⁶ Sygn. I ACa 387/14, LEX nr 1511694.

⁷ Tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 459 ze zm. Z. Banaszczyk, P. Granecki, *O istocie należytej staranności*, „Palestra” 2002, nr 7–8 (535–536), s. 14–15.

⁸ Wyrok SA w Katowicach z 14.05.2015 r., sygn. I ACa 49/15, LEX nr 1747249.

obyczaje” należy rozumieć jako podstawowe i zarazem powszechnie akceptowane zasady przyzwoitego, godnego postępowania oraz jako ogólne reguły uczciwości obowiązujące wszystkich uczestników życia społecznego i obrotu gospodarczego. Z kolei w wyroku z 3 czerwca 2015 r. SN stwierdził, że w kategoriach dobrych obyczajów pozostaje przestrzeganie obowiązujących przepisów prawnych, a świadome ich naruszenie musi być zakwalifikowane jako zachowanie naruszające zasady uczciwego obrotu⁹.

Z regulacji art. 24 § 2 zd. 2 wynika, iż podstawy wykluczenia członka muszą zostać sprecyzowane w statucie spółdzielni. Statut spółdzielni jako najwyższy akt wewnętrznego prawa spółdzielczego powinien być w jak największym stopniu dostosowany do możliwości, potrzeb i oczekiwań każdej społeczności spółdzielczej. Należy szczególnie podkreślić, że w tworzeniu postanowień statutu oraz wszystkich jego zmian powinna zaangażować się jak największa liczba członków spółdzielni. Mogą oni zgłaszać swoje uwagi, spostrzeżenia i wnioski. Sytuacja taka przełoży się na prawidłowe zrozumienie przepisów statutu spółdzielni, gdyż znajomość tych uregulowań pozwala członkom spółdzielni na prawidłowe korzystanie z praw członkowskich i wypełnianie obowiązków członkowskich, a także znajomość przesłanek wykluczenia¹⁰. Przyczyny wykluczenia określone w treści statutu spółdzielni będą zróżnicowane w zależności od typu spółdzielni¹¹. Brak uregulowań w statucie przepisów poświęconych wykluczeniu członka czyni statut wadliwym i stanowi przeszkodę w jego rejestracji¹². W doktrynie podkreśla się, iż zasadniczymi i powszechnie przez statuty przewidywanymi przyczynami wykluczenia są: działanie na szkodę spółdzielni, popełnienie czynu hańbiącego; zawiniona utrata wymaganych przez statut kwalifikacji członkowskich; uporczywe na skutek złej woli lub niedbalstwa uchylanie się od obowiązków statutowych¹³. Przyczyny wykluczenia wiążą się przede wszystkim z rodzajem i przedmiotem działalności spółdzielni, co nie pozostaje bez wpływu na treść obowiązków członkowskich¹⁴.

⁹ Sygn. V CSK 592/14, OSNC 2016, nr 5, poz. 65.

¹⁰ K. Dąbrowski, T. Dąbrowski, *Recenzja książki G. Tylca, Statut spółdzielni i jego kontrola w postępowaniu o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego*, „Ius Novum” 2013, nr 4, s. 181.

¹¹ G. Tylec, *Statut spółdzielni i jego kontrola w postępowaniu o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego*, Warszawa 2013, s. 80.

¹² R. Bierzanek, *Prawo spółdzielcze w zarysie*, Warszawa 1989, s. 101.

¹³ M. Gersdorf, J. Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, Warszawa 1966, s. 57; A. Miączynski, *Prawo spółdzielcze. Zarys wykładu części ogólnej*, Kraków 1980, s. 171.

¹⁴ W. Jastrzębski, *Prawo spółdzielcze. Zarys wykładu*, Warszawa 1986, s. 45.

Jak wskazał SA w Katowicach, działanie członka spółdzielni polegające na odmowie udostępnienia zajmowanego przez niego lokalu pracownikom spółdzielni w celu wykonania przeglądu zamontowanych w tym mieszkaniu urządzeń grzewczych nie może być uznane za uporczywe naruszenie postanowień statutu spółdzielni pozwalające na wykluczenie członka z rejestru spółdzielni¹⁵. Spory pomiędzy członkami spółdzielni lub członkami organów spółdzielni nie mogą być rozwiązywane przez wykluczanie niektórych ze spierających się osób ze spółdzielni¹⁶. Z kolei w wyroku SA w Łodzi uznał, iż zawnione zaległości z tytułu opłat eksploatacyjnych mogą być uzasadnioną podstawą do wykluczenia członka ze spółdzielni¹⁷. W wyroku z 23 października 2014 r. SO w Lublinie stwierdził, że do przyczyn wykluczenia nie zalicza się prowadzenia przez członka sporu majątkowego ze spółdzielnią, a także niepłacenie przez członka spornych należności, choćby nawet statut przewidywał dla takich przypadków sankcję wykluczenia, chyba że należności przestały być sporne¹⁸.

Postępowanie w sprawie wykluczenia członka ze spółdzielni

De lege lata organem uprawnionym do podjęcia uchwały w przedmiocie wykluczenia z grona członków spółdzielni może być rada nadzorcza lub walne zgromadzenie. Postanowienia statutu spółdzielni muszą precyzyjnie wskazywać, który z powyższych organów spółdzielni ma taką kompetencję. *In concreto* przed podjęciem uchwały przez uprawniony organ musi on obligatoryjnie wysłuchać wyjaśnień zainteresowanego członka spółdzielni – art. 24 § 4 pr. sp. Spółdzielnia powinna uprzednio zawiadomić członka o terminie, miejscu i godzinie posiedzenia organu, a także powiadomić go o stawianych wobec niego zarzutach. Pozwoli mu to na zapoznanie się z nimi i ustosunkowanie się do nich¹⁹. Członek, wobec którego stawiane są zarzuty, powinien złożyć wyjaśnienia. Może to uczynić zarówno ustnie, jak również pisemnie. SA w Katowicach w wyroku z 8 kwietnia 2009 r. uznał, że zgodnie z art. 24 § 4 pr. sp. organ,

¹⁵ Wyrok SA w Katowicach z 24.06.2014 r., sygn. I ACa 225/14, Legalis nr 1062617.

¹⁶ Wyrok SA w Łodzi z 5.03.2014 r., sygn. I ACa 1173/13, Legalis nr 895161.

¹⁷ Wyrok SA w Łodzi z 11.01.2013 r., sygn. I ACa 1004/12, Legalis nr 734327.

¹⁸ Sygn. I C 589/13, „Monitor Spółdzielczy” 2014, nr 6, s. 37.

¹⁹ P. Zakrzewski, *Status prawny członka spółdzielni mieszkaniowej w spółdzielczych stosunkach lokatorskich*, Warszawa 2010, s. 400; K. Pietrzykowski, *Powstanie i ustanie stosunku członkostwa w spółdzielni*, Warszawa 1990, s. 234.

do kompetencji którego należy podejmowanie uchwał w sprawie wykluczenia członka ze spółdzielni, ma obowiązek wysłuchania go. Obowiązek ten nie może być uznany za bezwzględnie wiążący niezależnie od okoliczności związanych z wysłuchaniem zainteresowanego członka spółdzielni. Przepis ten należy interpretować następująco: organ spółdzielni ma obowiązek stworzenia zainteresowanemu członkowi możliwość wypowiedzenia się w sprawie jego wykluczenia. Nie ma natomiast obowiązku wysłuchania zainteresowanego członka spółdzielni, jeśli pomimo prawidłowego zawiadomienia nie stawił się na posiedzenie²⁰.

Natomiast członkowi nie przysługuje prawo uczestniczenia w posiedzeniu podczas głosowania nad uchwałą wykluczającą go z grona członków spółdzielni. Jeżeli zarzuty stawiane są członkowi rady nadzorczej spółdzielni, nie może on brać udziału w głosowaniu na posiedzeniu tego organu, o czym stanowi art. 56 § 2 pr. sp. W sytuacji, gdy właściwym organem będzie walne zgromadzenie spółdzielni, członek ma prawo brać udział w głosowaniu nad przedmiotową uchwałą²¹.

Po podjęciu uchwały dotyczącej wykluczenia członka z grona spółdzielców organ, który podjął przedmiotową uchwałę, musi zawiadomić członka na piśmie, załączając uzasadnienie podjętej uchwały w terminie dwóch tygodni od dnia podjęcia uchwały. *In fine* ust. 5 art. 24 pr. sp. statuuje, iż zawiadomienie członka spółdzielni, które nie zostało mu doręczone z powodu niezgłoszenia przez niego zmiany adresu, ma moc prawną doręczenia.

Uzasadnienie podjętej uchwały musi przedstawiać motywy, którymi kierował się organ spółdzielni, uznając, że zachowanie członka wyczerpuje przesłanki wykluczenia uregulowane w postanowieniach statutu. W wyroku z 30 czerwca 2016 r. SA w Gdańsku stwierdził, iż bez wskazania w treści uzasadnienia konkretnego zachowania członka spółdzielni nie można uznać, że uchwała zawiera motywy leżące u podstaw jej podjęcia²². Jak trafnie dostrzega K. Pietrzykowski, uchwałę uzasadnia ten organ, przez który została ona podjęta. Treść uzasadnienia musi wynikać z protokołu obrad organu oraz zawierać wskazanie konkretnej przyczyny pozbawienia członkostwa i argumentów przemawiających za trafnością i celowością tej sankcji²³. Stanowisko takie potwierdził SN, uznając, że podstawy wykluczenia muszą zostać przedstawione w sposób niepozostawiający żadnych wątpliwości, jakie zachowania stanowiły w ocenie wykluczającego organu

²⁰ Sygn. I ACa 151/09, OSA 2010, nr 4, s. 40–47.

²¹ K. Pietrzykowski, *Powstanie...*, s. 234.

²² Sygn. V ACa 924/15, LEX nr 2157812.

²³ K. Pietrzykowski, *Powstanie...*, s. 239.

spółdzielni zaniechanie obowiązków przez jej członka. Przyczyny wykluczenia członka muszą być zatem w uzasadnieniu uchwały podane w sposób konkretny. Jak zauważa SN, nie jest wystarczające wskazanie jako przyczyny wykluczenia „nierespektowanie decyzji władz spółdzielni” bez określenia, o jakie konkretne decyzje chodzi i na czym polega ich nierespektowanie²⁴. Również w wyroku SA we Wrocławiu stwierdził, że art. 24 ust. 5 zd. 2 pr. sp. wskazuje na konieczność podania motywów, którymi kierował się organ spółdzielni, uznając, że zachowanie członka spółdzielni uzasadnia wykluczenie²⁵.

Odwołanie się od uchwały rady nadzorczej do walnego zgromadzenia

Jeżeli postanowienia statutu spółdzielni normują, iż organem właściwym w sprawie wykluczenia członka ze spółdzielni jest rada nadzorcza, członek, który nie zgadza się z przedmiotową uchwałą, ma możliwość odwołania się od niej do walnego zgromadzenia spółdzielni. Przepisy prawa spółdzielczego regulują dwa odrębne tryby, w ramach których członek może się odwołać do walnego zgromadzenia. Odwołanie może się odbyć według zasad postępowania wewnątrzspółdzielczego – art. 24 § 8 zd. 2 w zw. art. 32 ust. 1 pr. sp. Natomiast w sytuacji, gdy statut spółdzielni nie przewiduje postępowania wewnątrzspółdzielczego, odwołanie odbywa się według zasad postępowania quasi-wewnętrzznego – art. 24 § 9 pr. sp.²⁶ Różnica polega przede wszystkim na innych terminach dotyczących wniesienia odwołania, a także terminie rozpatrzenia odwołania czy powiadomienia o terminie posiedzenia walnego zgromadzenia. W pierwszej sytuacji terminy te musi określić statut spółdzielni, w drugiej sytuacji określają je przepisy ustawy Prawo spółdzielcze²⁷.

Odwołanie może wnieść uprawniony członek w terminie zakreślonym przez postanowienia statutu lub przepisy ustawy. Na podstawie art. 24 § 9 pr. sp., termin wniesienia odwołania wynosi miesiąc i jest liczony od dnia doręczenia uchwały w przedmiocie wykluczenia łącznie z jej uzasadnieniem. Odwołanie musi być wniesione na piśmie, a zgodnie z art. 53 ust. 3 pr. sp. złożenie go w lokalu spółdzielni albo jednemu z członków zarządu lub pełnomocnikowi ma skutek prawny

²⁴ Wyrok SN z 23.07.2014 r., sygn. V CSK 545/13, Legalis nr 1061882.

²⁵ Wyrok SA we Wrocławiu z 27.06.2013 r., sygn. I ACa 676/13, Legalis nr 999414.

²⁶ H. Cioch, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 2011, s. 61. Autor podkreśla, że członek nie ma obowiązku wyczerpania jednego z tych postępowania i może zaskarżyć uchwałę w przedmiocie jego wykluczenia bezpośrednio do sądu.

²⁷ P. Zakrzewski, *op. cit.*, s. 405.

względem spółdzielni²⁸. W trybie ust. 9 art. 24 zd. 3 pr. sp. odwołujący się członek spółdzielni musi być obligatoryjnie zawiadomiony o posiedzeniu walnego zgromadzenia co najmniej na trzy tygodnie przed terminem posiedzenia tego organu²⁹. Nie jest wystarczające zawiadomienie członka za pomocą pism obiegowych lub przez wywieszenie na tablicy ogłoszeń³⁰. W świetle zd. drugiego powyższego przepisu odwołanie powinno być rozpatrywane na najbliższym walnym zgromadzeniu, jednak nie później niż w ciągu dwunastu miesięcy od dnia wniesienia odwołania. Statut spółdzielni normuje terminy do wniesienia odwołania od trzech do sześciu tygodni.

Podczas posiedzenia walnego zgromadzenia członek wnoszący odwołanie ma prawo być obecny przy rozpatrywaniu swojego odwołania i je popierać. Uprawnienie to wynika z art. 24 § 8 pr. sp. Członek może stawiać przeciwko uchwale rady zarówno zarzuty merytoryczne, jak i formalne (np. niewysłuchanie go przez radę nadzorczą lub podjęcie przez nią uchwały z naruszeniem obowiązujących zasad proceduralnych – art. 35 § 5 pr. sp.)³¹.

Uniemożliwienie członkowi spółdzielni udziału w posiedzeniu organu rozpatrującego jego odwołanie w sprawie wykluczenia z grona członków jest takim uchybieniem formalnym, które pozwala na stwierdzenie, że mogło ono wpłynąć na treść uchwały³². Niedopuszczenie wykluczonego członka do uczestnictwa w walnym zgromadzeniu spółdzielni jest pozbawieniem go prawa do obrony i naruszeniem art. 24 § 8 pr. sp. Prawo wykluczonego do uczestniczenia w obradach walnego zgromadzenia przy rozpatrywaniu jego odwołania nie uprawnia odwołującego się do pozostawania na sali obrad w czasie głosowania³³.

Należy pamiętać, że walne zgromadzenie może podejmować uchwały jedynie w sprawach objętych porządkiem obrad, podanym do wiadomości członków w terminach określonych w postanowieniach statutu i w określony tam sposób. Wynika z tego, iż najwyższy organ spółdzielni może prawidłowo rozpatrzyć odwołanie członka od uchwały rady nadzorczej w przedmiocie jego wykluczenia jedynie w sytuacji, gdy sprawa ta została ujęta w porządku obrad. Organ ten po zaprezentowaniu swoich argumentów przez odwołującego się członka musi rozstrzygnąć, czy czyn członka jest zawiniony i sprzeczny z postanowieniami

²⁸ Zob. wyrok SN z 31.01.2008 r., sygn. II CSK 378/07, LEX nr 863957.

²⁹ Wyrok SA w Krakowie z 12.09.2013 r., sygn. I ACa 747/13, LEX nr 1540881.

³⁰ K. Pietrzykowski, *Powstanie...*, s. 246.

³¹ M. Gersdorf, J. Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, Warszawa 1985, s. 72.

³² Wyrok SA w Katowicach z 24.03.2000 r., sygn. I ACa 21/00, „Wokanda” 2001, nr 3, s. 46.

³³ M. Gersdorf, J. Ignatowicz, *op. cit.*, s. 72.

statutu lub dobrymi obyczajami. Walne zgromadzenie może podjąć uchwałę utrzymującą w mocy uchwałę rady nadzorczej, jak również może podjąć uchwałę uchylającą uchwałę rady nadzorczej. Zgodnie z art. 41 § 2 pr. sp., uchwały walnego zgromadzenia podejmowane są zwykłą większością głosów w obecności co najmniej połowy uprawnionych członków do głosowania, chyba że ustawa lub statut stanowią inaczej. Jak słusznie wyjaśnił SA w Krakowie w wyroku z 7 października 2016 r., jeżeli od uchwały rady nadzorczej w przedmiocie wykluczenia członek wniesie odwołanie do walnego zgromadzenia, to przedmiotem głosowania na walnym zgromadzeniu powinno być uwzględnienie bądź też oddalenie tego odwołania. Wyłącznie uchwała walnego zgromadzenia, która uzyska większość głosów (50% plus 1), będzie miała moc obowiązującą. Remis w głosowaniu oznacza, iż walne zgromadzenie nie podjęło uchwały w sprawie odwołania – na żadną z opcji nie oddano liczby głosów (50% plus 1) wymaganej do tego, by uznać uchwałę za podjętą³⁴.

Z przebiegu obrad walnego zgromadzenia sporządza się protokół, który powinien być podpisany przez przewodniczącego, a także inne osoby wskazane w statucie. Musi on zawierać treść podjętych uchwał wraz z ich uzasadnieniem oraz dane dotyczące przebiegu dyskusji i głosowania³⁵. Protokół z posiedzenia walnego zgromadzenia ma jedynie walor dokumentu prywatnego. Stanowi on tylko dowód z przebiegu obrad i podjętych uchwał³⁶. Odpis treści uchwały spółdzielni musi dostarczyć odwołującemu się w terminie dwóch tygodni od dnia jej pojęcia.

Zaskarżenie uchwały o wykluczeniu członka ze spółdzielni do sądu

Członek może zaskarżyć do sądu uchwałę w sprawie jego wykluczenia z grona spółdzielców w trzech przypadkach: 1) W sytuacji, gdy organem wykluczającym jest rada nadzorcza, członek nie musi się odwoływać od podjętej przez nią uchwały do walnego zgromadzenia (zebrania przedstawicieli), lecz może bezpośrednio zaskarżyć przedmiotową uchwałę do sądu. Uprawnienie to wynika bezpośrednio z art. 24 § 6 pkt 2 pr. sp. 2) Gdy odwołanie od uchwały rady nadzorczej wykluczonego członka do walnego zgromadzenia zostało oddalone. W tej sytuacji, zgodnie

³⁴ Sygn. I ACa 748/16, LEX nr 2163033.

³⁵ K. Pietrzykowski, *Powstanie...*, s. 255.

³⁶ Wyrok SA w Lublinie z 19.10.2016 r., sygn. I ACa 137/16, LEX nr 2152884.

z art. 42 § 3–9 pr. sp., wykluczony członek może zaskarżyć uchwałę do sądu³⁷.
3) W przypadku, gdy taką uchwałę podejmie walne zgromadzenie spółdzielni.

Należy pamiętać, iż uprawnienie do zaskarżenia uchwały w sprawie wykluczenia ze spółdzielni przysługuje w myśl art. 24 § 6 pkt 2 i art. 42 § 4 pr. sp. wyłącznie wykluczonemu członkowi w terminie zawitym, który wynosi dla wszystkich trzech przypadków 6 tygodni liczonych od dnia doręczenia uchwały łącznie z uzasadnieniem. Podobne zapatrywanie wyraził SN w postanowieniu z 24 czerwca 1999 r. Zdaniem SN, uprawnienie wykluczonego członka do zaskarżenia uchwały walnego zgromadzenia (zebrania przedstawicieli) ma charakter osobisty i nie przechodzi na spadkobierców³⁸.

W art. 42 § 6 pr. sp. członek, który nie był obecny na posiedzeniu walnego zgromadzenia na skutek jego wadliwego zwołania, może wnieść powództwo w ciągu 6 tygodni od dnia powzięcia wiadomości o uchwale, nie później jednak niż przed upływem roku od dnia obradowania tego gremium. Jak wywiódł SA w Katowicach w wyroku z 29 sierpnia 2012 r., w sytuacji, gdy obrady walnego zgromadzenia spółdzielni trwały kilka dni, należy przyjąć, iż termin do wniesienia powództwa przez wykluczonego członka liczy się od dnia, w którym organ ten podjął kwestionowaną uchwałę³⁹. Jak wskazał SA w Warszawie w wyroku z 20 sierpnia 2013 r., dla wystąpienia z powództwem o uchylenie uchwały ustawodawca przewidział termin 6 tygodni, liczony od dnia doręczenia członkowi uchwały wraz z uzasadnieniem wykluczenia ze spółdzielni. Termin ten jest zawity, a powództwo wniesione z jego uchybieniem musi podlegać oddaleniu⁴⁰. Nie można zgodzić się z tym stwierdzeniem SA, gdyż są przypadki, kiedy powództwo wniesione po terminie, nie musi podlegać oddaleniu. W wyroku z 14 lipca 1999 r. SN stanął na stanowisku, że termin sześciotygodniowy do wniesienia powództwa o uchwalenie uchwały walnego zgromadzenia (zebrania przedstawicieli) jest terminem zawitym prawa materialnego, a nie terminem przedawnienia⁴¹.

Należy podkreślić, iż zgodnie z art. 42 § 8 pr. sp. sąd może nie uwzględnić upływu terminu uregulowanego w art. 42 § 6 pr. sp., jeżeli utrzymanie uchwały podjętej przez walne zgromadzenie w mocy wywołałoby dla członka spółdzielni szczególnie dotkliwe skutki. Należy zaznaczyć, że opóźnienie w zaskarżeniu

³⁷ P. Zakrzewski, *op. cit.*, s. 406–407.

³⁸ Sygn. I CKN 317/99, Legalis nr 503424.

³⁹ Sygn. I ACa 468/12, Legalis nr 1067412.

⁴⁰ Sygn. VI ACa 121/13, Legalis nr 747225.

⁴¹ Sygn. II CKN 450/98, LEX nr 1164714.

przedmiotowej uchwały musi być usprawiedliwione wyjątkowymi okolicznościami i nieznaczące.

Na gruncie interpretacji art. 42 § 8 pr. sp. SA w Białymstoku wypowiedział się w wyroku z 16 maja 2014 r., uznając, iż ustawodawca w analizowanym przepisie przewidział możliwość nieuwzględnienia przez sąd upływu terminu określonego w art. 42 § 6 pr. sp. w przypadku, gdy utrzymanie uchwały wywołałoby dla członka szczególnie dotkliwe skutki, a opóźnienie w zaskarżeniu tej uchwały jest usprawiedliwione wyjątkowymi okolicznościami i nie jest nadmierne. Zastosowanie tego przepisu pozostawione jest w całości uznaniu sądu i zależy od wykazania okoliczności przewidzianych tą regulacją⁴². Podobne zapatrywanie wyraził SA w Szczecinie w wyroku z 8 sierpnia 2013 r., uznając, iż aby zastosować art. 42 § 8 pr. sp. konieczne jest usprawiedliwienie opóźnienia w zaskarżeniu uchwały, które wynikało z powodu wyjątkowych okoliczności, co przekłada się na wykazanie wiarygodnych dowodów⁴³.

Warto wskazać, że w wyroku z 11 maja 2016 r. SN uznał, iż w sytuacji, gdy przyczyną opóźnienia w zaskarżeniu uchwały o wykluczeniu nie była bierność skarżącego, lecz błędne skierowanie pozwu z żądaniem uchylenia tej uchwały przeciwko osobie fizycznej uznanej za nielegalnego przewodniczącego rady nadzorczej, to w sprawie wystąpiły opisane w art. 42 § 8 pr. sp. przesłanki usprawiedliwiającej nieuwzględnienie terminu do wniesienia pozwu⁴⁴.

W piśmiennictwie przedmiotu podkreśla się sytuację, w której walne zgromadzenie nie rozpatrzyło w terminie odwołania od uchwały członka. W tym przypadku termin sześciotygodniowy do wniesienia powództwa zaczyna swój bieg od dnia, w którym odwołanie powinno być najpóźniej rozpatrzone⁴⁵.

Zgodnie z treścią art. 24 § 1–3 pr. sp. bezskuteczny upływ powyższych terminów skutkuje tym, że podjęta uchwała rady nadzorczej lub walnego zgromadzenia (zebrania przedstawicieli) staje się skuteczna. W tej sytuacji członek spółdzielni zostaje usunięty z rejestru członków spółdzielni.

Członkowi spółdzielni, który kwestionuje uchwałę organu spółdzielni w przedmiocie jego wykluczenia, przysługuje uprawnienie do wystąpienia z roszczeniami: o uchylenie uchwały, o ustalenie nieważności uchwały i o ustalenie nieistnienia uchwały. Tak wypowiedział się SA w Łodzi w wyroku

⁴² Sygn. I ACa 98/14, Legalis nr 992467.

⁴³ Sygn. I ACa 309/13, Legalis nr 776464.

⁴⁴ Sygn. I CSK 304/15, Legalis nr 1472819.

⁴⁵ P. Zakrzewski, *op. cit.*, s. 407.

z 28 stycznia 2011 r.⁴⁶ Z roszczeniami tymi może wystąpić do właściwego miejscowo (zgodnie z siedzibą spółdzielni) sądu okręgowego. Uprawnienie takie statuuje art. 17 pkt 4² ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego⁴⁷. Jak wynika *expressis verbis* z art. 321 § 1 k.p.c., sąd nie może orzekać co do przedmiotu, który nie został objęty żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie (*ne eat iudex ultra petita partium*). Zakres kognicji sądu rozpoznającego powództwo w przedmiocie wykluczenia ze spółdzielni ograniczony jest do badania tylko tych przyczyn wykluczenia, które wyraźnie zostały wymienione w treści uchwały⁴⁸. Sąd w postępowaniu o uchylenie uchwały organu spółdzielni w przedmiocie wykluczenia członka nie może badać, czy istniały inne jeszcze przyczyny niepowołane w uchwale o wykluczeniu, które mogłyby ewentualnie uzasadniać wykluczenie członka ze spółdzielni⁴⁹.

Trafne jest stanowisko SA w Białymstoku, według którego różnica pomiędzy uchwałą bezwzględnie nieważną a uchwałą nieistniejącą jest taka, iż pierwszym przypadku z przyczyn merytorycznych lub formalnych uchwała jest nieważna od samego początku, natomiast w drugim przypadku uchwale towarzyszą tak daleko idące uchybienia, że w ogóle nie można mówić o jej podjęciu⁵⁰. W odniesieniu do powyższego stanowiska w doktrynie podnosi się, że różnica między uchwałą bezwzględnie nieważną a nieistniejącą polega na tym, że w pierwszym przypadku oświadczenie woli zostało złożone, jednak z przyczyn merytorycznych lub formalnych ustawa traktuje je jako nieważne od samego początku, natomiast w drugim przypadku podejmowaniu uchwały towarzyszyły tak daleko idące uchybienia formalne, że w ogóle nie można mówić o złożeniu oświadczenia woli przez spółdzielnię⁵¹.

Z regulacji art. 42 § 2 pr. sp. wynika, że uchwała sprzeczna z ustawą jest nieważna⁵². W tym przypadku chodzi podobnie jak w art. 58 § 1 k.c. o sprzeczność uchwały z bezwzględnie obowiązującym przepisem ustawy. Należy pamiętać,

⁴⁶ Sygn. I ACa 1125/10, OSAŁ 2012, nr 2, poz. 13.

⁴⁷ Tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1822 ze zm., dalej cytowana jako k.p.c.

⁴⁸ Wyrok SA w Łodzi z 12.01.2016 r., sygn. I ACa 984/15, Legalis nr 1408637.

⁴⁹ Wyrok SA w Warszawie z 7.03.2014 r., sygn. VI ACa 1700/13, OSG 2014, nr 9, poz. 70, s. 86.

⁵⁰ Wyrok SA w Białymstoku z 11 marca 2015 r., I ACa 875/14, Legalis nr 1241257.

⁵¹ K. Pietrzykowski, w: *Prace z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Janusza Pietrzykowskiego*, red. Z. Banaszczyk, Warszawa 2000, s. 216.

⁵² Na temat nieważności uchwał walnego zgromadzenia spółdzielni zob. A. Zbiegień-Turzańska, *Sankcje wadliwych uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych i spółdzielni*, Warszawa 2012, s. 317–367.

iż przez ustawę należy rozumieć nie tylko przepisy ustawy Prawo spółdzielcze, ale każdą inną ustawę, która obowiązuje w chwili podjęcia nieważnej uchwały, a także przepisy Konstytucji RP (art. 8 ust. 2 Konstytucji RP), umowy międzynarodowej ratyfikowanej za uprzednią zgodą Sejmu (art. 91 ust. 1 i 2 Konstytucji RP), prawa Unii Europejskiej mającego bezpośrednie zastosowanie w porządku wewnętrznym (art. 91 ust. 3 Konstytucji RP) i rozporządzenia wydanego na podstawie i w wykonywaniu ustawy (art. 87 ust. 1, art. 88 ust. 1 i art. 92 ust. 1 Konstytucji)⁵³. W analizowanym przypadku właściwe jest powództwo o stwierdzenie nieważności uchwały w przedmiocie wykluczenia oparte na art. 189 k.p.c. Niezgodność uchwały organu spółdzielni z ustawą może się wyrażać zarówno w treści uchwały, jak również w wadach postępowania prowadzącego do jej podjęcia. Członek, który wytacza powództwo w oparciu o art. 42 § 2 pr. sp. w zw. z art. 189 k.p.c. może podnosić zarzuty o charakterze merytorycznym (odnosząc się do niezgodności treści uchwały z ustawą), a także zarzuty o charakterze formalnym (odnoszące się do wad w procedurze podjęcia uchwały)⁵⁴.

W art. 42 § 3 pr. sp. przewidziane zostało, że uchwały sprzeczne z postanowieniami statutu bądź dobrymi obyczajami lub godzące w interesy spółdzielni albo mające na celu pokrzywdzenie jej członka są dotknięte względną nieważnością (uchwała taka traci moc prawną w przypadku jej prawomocnego uchylecia przez sąd)⁵⁵. Niezgodność uchwały w przedmiocie wykluczenia członka ze spółdzielni (podjętej przez walne zgromadzenie lub radę nadzorczą), która jest niezgodna z powodów wskazanych powyżej, może dotyczyć przepisów o charakterze materialnym, jak i formalnym. W takim przypadku kontroli podlega zarówno treść uchwały (aspekt materialny), jak i tryb jej podjęcia (aspekt formalny)⁵⁶. Uchybienia natury formalnej, do których doszło przy podjęciu uchwały przez organ spółdzielni, uzasadniają uchylenie tej uchwały tylko wtedy, gdy miały lub mogą mieć wpływ na jej istotną treść⁵⁷. W wyroku z 13 maja 2016 r. SA w Warszawie trafnie uznał, że niezgodność uchwały organu spółdzielni z przepisami ustawy może uzasadniać roszczenie o stwierdzenie nieważności uchwały, natomiast sprzeczność

⁵³ Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483. K. Pietrzykowski, *Spółdzielnie mieszkaniowe. Komentarz. Wydanie 6*, Warszawa 2011, s. 382.

⁵⁴ Wyrok SA w Szczecinie z 16.07.2015 r., sygn. I ACa 250/15, Legalis nr 1392983.

⁵⁵ A. Stefaniak, *Prawo spółdzielcze. Ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych. Komentarz. Wydanie 13*, Warszawa 2014, s. 115.

⁵⁶ A. Sikorska-Lewandowska, *Nieważność uchwał rady nadzorczej spółdzielni*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 16, s. 870.

⁵⁷ Wyrok SN z 9.11.2016 r., sygn. II CSK 21/16, LEX nr 2166377.

uchwały z postanowieniami statutu uzasadniać może co najwyżej wystąpienie z powództwem o uchylenie uchwały⁵⁸.

W sytuacji wystąpienia zbiegu podstaw powództw wynikających z art. 42 § 2 pr. sp. i z art. 42 § 3 pr. sp. pierwszeństwo ma obligatoryjnie nieważność bezwzględna, która jest wynikiem podjęcia uchwały z naruszeniem przepisów ustawy.

Wypada odnotować, iż w przypadku żądania ustalenia nieistnienia uchwały (przez wykluczonego członka spółdzielni na podstawie art. 42 § 9 pr. sp.) wymagane jest stwierdzenie uchybień w procesie podjęcia uchwały, które wykluczają przyjęcie, że doszło do wyrażenia woli przez powołane organy spółdzielni⁵⁹. W innym judykacie Sąd Apelacyjny w Warszawie przyjął, że w sytuacji żądania ustalenia nieistniejącej uchwały w oparciu o art. 42 § 9 pr. sp. chodzi o tak rażące uchybienia w procesie podjęcia uchwały lub w procedurze zwołania organu, że wykluczają one możliwość uznania, że organ wyraził wolę jako ten właściwy⁶⁰.

Jeżeli sąd stwierdzi, iż podjęta uchwała, wykluczająca członka ze spółdzielni, jest wadliwa, unieważni ją na mocy konstytucyjnego wyroku z mocą wstecz. Natomiast wykluczenie członka z grona spółdzielców staje się skuteczne, gdy zostanie spełniony jeden z prawnych warunków unormowanych w art. 24 § 10 pr. sp. Wyrok sądu, zgodnie z art. 42 § 9 pr. sp., obowiązuje wszystkich członków spółdzielni, jak i jej organy.

Podsumowanie

Spółdzielnia może rozwiązać stosunek członkostwa tylko przez wykluczenie albo wykreślenie członka. Wykluczenie członka z grona spółdzielców stanowi jednostronne oświadczenie woli spółdzielni. Może ono nastąpić w przypadku, gdy z winy umyślnej lub z powodu rażącego niedbalstwa dalszego pozostawania w spółdzielni nie da się pogodzić z postanowieniami statutu spółdzielni lub dobrymi obyczajami. Postanowienia statutu powinny dokładnie określać przyczyny wykluczenia ze spółdzielni członka. Z przeprowadzonej analizy orzecznictwa w tym przedmiocie wynika jednoznacznie, iż wykluczenie członka ze spółdzielni jest środkiem radykalnym i niezwykle dotkliwym. Może być dokonywane jedynie w przypadku, gdy konkretne zawinione zachowanie członka jest tak daleko

⁵⁸ Sygn. VI ACa 849/15, LEX nr 2067818.

⁵⁹ Wyrok SA w Warszawie z 9.06.2014 r., sygn. VI ACa 93/14, LEX nr 1527313.

⁶⁰ Wyrok SA w Warszawie z 28.09.2011 r., sygn. VI ACa 20/11, LEX nr 1101516.

rażące, iż powoduje, że dalsze pozostawienie w spółdzielni nie jest do pogodzenia z postanowieniami statutu lub dobrymi obyczajami. Postępowanie członka dające podstawy do wykluczenia musi być zawinione co najmniej w stopniu rażącego niedbalstwa. Natomiast ciężar dowodu istnienia podstaw do wykluczenia zawsze obligatoryjnie spoczywa na spółdzielni. Ugruntowana jest linia orzecznicza, w myśl której możliwość rozwiązania stosunku członkostwa przez wykluczenie istnieje tylko wówczas, gdy czyn członka jest pod względem przedmiotowym sprzeczny z postanowieniami statutu spółdzielni lub dobrymi obyczajami, a pod względem podmiotowym zawiniony. Uchwałę w przedmiocie wykluczenia członka może podjąć, w zależności od uregulowania w postanowieniach statutu, rada nadzorcza lub walne zgromadzenie. Organ, do którego kompetencji należy podejmowanie uchwał w sprawie wykluczenia, ma obowiązek wysłuchania wyjaśnień zainteresowanego członka spółdzielni. Organ ten musi stworzyć zainteresowanemu członkowi możliwość złożenia wyjaśnień. W uchwale o wykluczeniu organ powinien wskazać na konkretne zachowanie się członka będące przyczyną wykluczenia. W uzasadnieniu uchwały konieczne jest przedstawienie motywów, którymi kierował się organ, uznając, że przedmiotowe zachowanie członka nie jest do pogodzenia z postanowieniami statutu lub dobrymi obyczajami.

Członek, który kwestionuje uchwałę organu w przedmiocie jego wykluczenia, może wystąpić do sądu okręgowego z roszczeniami o uchylenie uchwały, o ustalenie nieważności uchwały oraz o ustalenie nieistnienia uchwały. Wykluczenie członka ze spółdzielni jest skuteczne w sytuacji spełnienia się choćby jednego warunku uregulowanego w art. 24 § 10 pr. sp.

W konkluzji powyższych rozważań należy jeszcze raz z całą stanowczością podkreślić, iż wskazane jest jak najszybsze uczestniczenie członków danej spółdzielni w tworzeniu postanowień statutu bądź ich modyfikacji. Przełoży się to na znajomość treści przesłanek statutu dotyczących wykluczenia. Ustanie członkostwa w spółdzielni poprzez wykluczenie ma duże znaczenie dla interesów członka i może mieć przełożenie na negatywne konsekwencje, np. może stanowić przeszkodę przy ponownym ubieganiu się tego członka o członkostwo w spółdzielni.

Literatura

Banaszczyk Z., Granecki P., *O istocie należytej staranności*, „Palestra” 2002, nr 7–8 (535–536).

Bierzanek R., *Prawo spółdzielcze w zarysie*, Warszawa 1989.

Boczkar K., *Spółdzielczość. Problematyka społeczna i ekonomiczna*, Warszawa 1986.

- Cioch H., *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 2011.
- Dąbrowski K., Dąbrowski T., Recenzja książki G. Tylca, *Statut spółdzielni i jego kontrola w postępowaniu o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego*, „Ius Novum” 2013, nr 4.
- Gersdorf M., Ignatowicz J., *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, Warszawa 1966.
- Gersdorf M., Ignatowicz J., *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, Warszawa 1985.
- Jastrzębski W., *Prawo spółdzielcze. Zarys wykładu*, Warszawa 1986.
- Miączyński A., *Prawo spółdzielcze. Zarys wykładu części ogólnej*, Kraków 1980.
- Pietrzykowski K., *Powstanie i ustanie stosunku członkostwa w spółdzielni*, Warszawa 1990.
- Pietrzykowski K., *Spółdzielnie mieszkaniowe. Komentarz. Wydanie 6*, Warszawa 2011.
- Prace z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Janusza Pietrzykowskiego*, red. Z. Banaszczyk, Warszawa 2000.
- Sikorska-Lewandowska A., *Nieważność uchwał rady nadzorczej spółdzielni*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 16.
- Stefaniak A., *Prawo spółdzielcze. Ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych. Komentarz. Wydanie 13*, Warszawa 2014.
- Tylec G., *Statut spółdzielni i jego kontrola w postępowaniu o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego*, Warszawa 2013.
- Zakrzewski P., *Status prawny członka spółdzielni mieszkaniowej w spółdzielczych stosunkach lokatorskich*, Warszawa 2010.
- Zbiegień-Turzańska A., *Sankcje wadliwych uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych i spółdzielni*, Warszawa 2012.

EXCLUDING THE MEMBER FROM CO-OPERATIVE MEMBERSHIP IN JUDICIAL PRACTICE

Summary

The paper entitled *Excluding the member from co-operative membership in judicial practice*, consists of the following parts: introduction; reasons for excluding the member from co-operative membership; proceedings to exclude the member from co-operative membership; appealing against the resolution on excluding the member from

co-operative membership and a summary. In the introduction the author writes about the essence of being a co-operative member and the issues determining acceptance of a person as a co-operative member. In the next part the author analyses the structure of Article 24 § 2 of the Co-operatives Law referring to the situation resulting in the exclusion of the member from co-operative membership. The following part of the paper deals with the issue of entities entitled to make a resolution on excluding the member from co-operative membership. The third part entitled *Appealing to the general meeting against the supervisory board resolution*, contains information about a possibility of appealing against the resolution on excluding the member from co-operative membership. The author gives the conditions (of the appeal) which must be met by the person appealing. The following part is devoted to the appeal to the court against the resolution on excluding the member. In summary the author describes possibilities of terminating the membership and defines them in detail. He also defines which bodies are entitled to pass an appropriate resolution.

Keywords: exclusion, member, co-operative, judicial practice